

Lyhyt Åströmin nahkatehtaan historia

Åströmin tehtaan rakennuksia 1940-luvulla

Kaksoset Johannes ja Elias Åström syntyivät 1805 Kalixissa Ruotsissa. Johannes muutti Ouluun 1823, jossa työskenteli nahkurimestari Boströmin palveluksessa. Asettui asumaan Tornioon 1831, josta osti Norjaan muuttaneen nahkuri Juseliuksen liiketoiminnan. 1838 rakensi Keskikadulle uuden nahkuriverstaan, jota sitten laajennettiin 1856. Elias puolestaan ryhtyi satulasepäksi Ouluun, jossa työllisti parhaimmillaan 75 henkeä satula-, vaunu ja lakka tehtaissaan.

Johanneksen pojista Karl Robert syntyi 1839 ja Hemming 1844. Toki muitakin lapsia syntyi, mutta Karl ja Hemming ovat nyt avainasemassa.

Karl kävi ensin koulua Torniossa ja sitten kolme luokkaa lukiota Oulussa. Työskenteli aina vuoteen 1861 isänsä yrityksessä kunnes sai nahkurin kisällin paperit. Kiersi sen jälkeen useissa maissa nahkurinopissa, mm Englannissa, Saksassa, Belgiassa, Ranskassa, Sveitsissä, Italiassa, Norjassa, Ruotsissa, Amerikassa ja Venäjällä. Perusti nahkatehtaan Ouluun 1863 ja veti sitä yksin vuoteen 1868, jolloin nuorempi veljensä Hemming tuli osakkaaksi toimintaan. Yritys sai nimen Bröderna Åström.

Myös Hemming työskenteli 1861- 1865 isänsä yrityksessä Torniossa kunnes lähti opintomatalle, joka suuntautui Saksaan, Belgiaan, Sveitsiin ja Ranskaan. Palasi Suomeen ja ryhtyi osakkaaksi veljensä nahkatehtaaseen.

Karl Robert keskittyi tehtaan tekniseen johtamiseen ja Hemming talousasioihin ja tuotteiden markkinointiin. Åströmin nahkatehdas kasvoi paitsi Oulun suurimmaksi yritykseksi, myös Pohjois-Euroopan suurimmaksi alansa laitokseksi, jonka tuotteista puolet vietiin Venäjälle. Vientiä oli myös Etelä-Suomeen, Ruotsiin, Baltiaan, ja Saksaan. 1910 luvulla yli 1500 henkeä, eli lähes 10% Oulun väestöstä työskenteli nahkatehtaalla erilaisissa tehtävissä.

Veljekset olivat mukana lähes kaikissa Oulun talouselämän ja kaupungin hankkeissa; höyrylaivaosakeyhtiössä, rautatie suunnitelmissa, sanomalehtiyhtiössä, sähköistys- vesijohto- ja rakennushankkeissa.

Muiden suomalaisten nahkatehtaiden tapaan myöskään Åströmin nahkatehtaan tuotanto ei ollut erityisemmin erikoistunutta, vaan se valmisti sekä pohja- että päällisnahkoja. Juuri ennen ensimmäistä maailmansotaa nahkatehdaskompleksiin kuului varsinaisen nahkatehtaan lisäksi konehihnatehdas, liimatehdas, päällysnahkatehdas sekä hihna- ja satulaseppätehdas, joista viimeksi mainittu oli suurin yksikkö. Mitä moninaisimpia nahkoja valmistaneesta nahkatehtaasta oli 1930-luvun puolimaissa erotettu omiksi tytäryhtiöikseen ensin Oy Weljekset Åströmin Valjastehtaat, jossa valmistettiin muun muassa valjaita, satuloita, laukkuja ja erilaisia sotilasvarusteita, ja toiseksi Åström & Åström Oy, joka valmisti esimerkiksi lapikkaita, saappaita sekä ulkoilu- ja hiihtokenkiä.

Hemming Åström kuoli yllättäen keuhkokuumeeseen Bonnissa 1895 vain 51 vuotiaana.

Emanuel Åström s. 1876 joutui kovin nuorena astumaan isänsä Karl Robert Åströmin, saappaisiin, kun tämäkin menehtyi äkillisesti 1897.

Suomen suurimmasta nahkatehtaasta tehtiin samana vuonna osakeyhtiö, Weljekset Åström Oy, jonka hallintoneuvostoon nimettiin vain suvun jäseniä. Uuden yrityksen syntyvaiheisiin liittyy episodi, joka tuli suurelta osin vaikuttamaan sekä Emanuel Åströmin johtamistapaan että yrityksen menestykseen. Edellisen sukupolven Åströmit olivat johtamisessaan olleet hyvin patriarkaalisia eli kuten aikalaiskirjoittaja Karl Mannelin totesi, he "olivat kuin isät alaisilleen". Johdon ja työntekijöiden suhteet olivat poikkeuksellisen läheiset, mikä sitoi uuden johdon kädet ja esti koventuvassa kilpailussa välttämättömät uudistukset. Keväällä 1897 yhtiön työntekijät menivät yli viikoksi lakkoon estääkseen sukupiirin ulkopuolelta valitun toimitusjohtajan työskentelyn. He vaativat – tuloksellisesti – että K. R. Åströmin poikien oli ryhdyttävä johtamaan yritystä. Ajalle kuvaava oli, että sukuyrityksen hallintoneuvosto korosti toistuvasti, että yhtiössä ei saanut muuttaa mitään; kaiken tuli jatkua samaan tapaan kuin aiemmin.

Emanuel Åströmiä arvostettiin henkilönä, ja aikalaisetkin tunnustivat hänen johtamansa yrityksen merkityksen Pohjois-Suomelle. Kun kauppaneuvos 1937 kuoli, tämän puolisen vuosikymmentä hiljaiseloa viettäneen vainajan hautajaisiin saapui tuhatkunta osanottajaa. Tässä yhteydessä sanomalehti *Kaleva* luonnehti edesmennyttä toteamalla, että tämä ylläpiti "uskollisesti 1800-luvun perinnäistapoja. Uusi aika uusine vaatimuksineen ja toimintamuotoineen on tullut tilalle."

1897 yhtiön hallitukseen tuli Karl Robertin ja Hemmingin serkku Edvard, joka muuten oli Karl Robertin lesken Clementinen pikkuveli. Edvard Åströmistä tuli näin pitkäaikainen hallintoneuvoston jäsen. Edvard Åströmin Ab Merkator Oy hoiti vuodesta 1908 Veljekset Åström Oy:n nahkatehtaan tuotteiden myynnin kotimaassa.

Edvard Åström perusti ensimmäisen maailmansodan jälkeen viimein oman nahkatehtaan, kun Turussa aloitti 1920 Edvard Åströmin Nahkateollisuus Oy. Yritys erikoistui salkkujen ja laukkujen valmistamiseen, mikä oli suomalaisessa nahkateollisuudessa poikkeuksellista. Samaan aikaan koko ala oli kuitenkin joutunut suuriin vaikeuksiin, ja Venäjän laajojen markkinoiden sulkeutuminen, ulkomaisen tuonnin kasvu ja kotimaisen kilpailun merkittävä kiristyminen johtivat siihen, että yritys meni konkurssiin jo 1924. Käytännössä Edvard Åströmin liiketoiminta loppui samalla.

Myös Veljekset Åströmin nahkatehtaan toiminta taantui maailmansotien jälkeen, jolloin kumi ja muut korvaavat materiaalit syrjäyttivät nahan ja vienti Neuvostoliittoon loppui. Taloudellisten vaikeuksien vuoksi yhtiö ajautui Pohjoismaiden Yhdyspankin omistukseen 1930-luvun alussa. Sota-aikana armeijan tarpeet takasivat nahkatuotteiden kysynnän, mutta 1950-luvulla nahkatuotteiden kysyntä jatkoi pienenemistään. Nahkasaappaiden ja -remmien sijaan yhtiö alkoi valmistaa reppuja, kevyitä nahkakenkiä ja jääkiekkosuojuksia. Tämä ei kuitenkaan auttanut vaan tehtaan omistajat lakkauttivat tehtaan 1960.

Veljekset Åströmin tilalle perustettiin En–Ko Oy (Entisen Nahkatehtaan Kiinteistöjen Omistajat Oy) hallinnoimaan vanhoja tehdaskiinteistöjä.

Tehtaan viimeinen toimitusjohtaja Runar Sandelin jatkoi nahan ja kenkien valmistamista perustamassaan uudessa yhtiössä, joka sai En–Ko:lta luvan käyttää vanhaa Veljekset Åström -nimeä. Kenkien lisäksi yhtiö alkoi valmistaa uusia tuotteita kuten asekoteloita, panosvöitä, pesäpalloräpylöitä ja puukontoppia. Tehdas siirrettiin Oulaisiin 1970, mutta toimintaa ei saatu kannattavaksi sielläkään. Tämä myöhempi Veljekset Åström teki konkurssin ja lopetti toimintansa 1974.

Mainittakoon tässä yhteydessä että 1892 Artur Hellmanin (myöh. Artturi Hellemaa) perustama Friitalan nahkatehdas Oy (Friitalan nahka Oy) ajoi Veljekset Åströmin edelle 1950-luvulla. Friitalassa työskenteli 1956 yli tuhat henkeä ja sen liikevaihto ylitti miljardin silloisen markan rajan, jotka seikat tekivät siitä sen hetken suurimman nahka-alan yrityksen Suomessa. Friitalankin taru loppui aikanaan. 1990-luvulla loppui nahanvalmistus Ulvilassa ja toiminta jatkui pukineiden valmistamisella nimellä Friitala Fashion, joka sekini meni konkurssiin 2010.